

формування навичок усіх видів інтерпретації; діагностувати творчу активність студентів і слугувати засобами стимулювання мисленневих процесів, виробленню самоконтролю як основи формування й закріплення знань, умінь, навичок; сприяти активному оволодінню диригентсько-хоровою технікою, що становить необхідний рівень готовності майбутнього вчителя музики до творчої самореалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуллин Е. Б. Методологический анализ проблем музыкальной педагогики в системе вузовского образования / Е. Б. Абдуллин. – М. : Прометей (МГПУ), 1990. – 188 с.
2. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки: Кн. для учителя / Л. Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.
3. Горбенко С. С. Навчально-наукова діяльність студентів з методики музичного виховання: навчально-методичний посібник / С. С. Горбенко. – К. : Освіта України, 2010. – 180 с.
4. Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования / В. И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1982 с.
5. Карпенко Є. В. Диригентсько-хорова підготовка вчителя музики / Є. В. Карпенко // Навчально-методичний посібник для викладачів та студентів музично-педагогічних факультетів педагогічних вузів та педагогічних коледжів. – Суми : «Мрія – 1», 2001. – 112 с.
6. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія] / А. В. Козир. – К. : Видавництво НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2008. – 380 с.
7. Матвеева К. П. Дирижерская подготовка к уроку музыки / К. П. Матвеева. – Свердловск, 1990. – 164 с.
8. Растригина А. М. Диригування. Програма навчального курсу за вимогами кредитно-модульної системи / А. М. Растригина. – Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 38 с.

УДК 378.143

Михайличенко О.В.

доктор педагогічних наук, професор

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

ЕТИКА ТА ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА МУЗИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті йдеться про основні компоненти педагогічної майстерності викладача музичних дисциплін.

Ключові слова: етика викладача, педагогічна майстерність.

Михайличенко О.В. *Етика и педагогическое мастерство преподавателя музыкальных дисциплин.*

В статье идет речь об основных компонентах педагогического мастерства преподавателя музыкальных дисциплин.

Ключевые слова: *этика преподавателя, педагогическое мастерство.*

Mikhalithenko O. *Ethics and pedagogical skills of the teacher of musical disciplines.*

The article tells about the main components of pedagogical skills of the teacher of musical disciplines.

Keywords: *ethics teacher pedagogical skills.*

Етика – філософська наука, об'єктом вивчення якої є мораль, моральність як форм громадської свідомості, специфічні явища суспільного життя і життя кожної людини.

У педагогічному розумінні етикою вважають сукупність моральних норм поведінки та моральних особистісних якостей викладача.

Оскільки педагогічна діяльність здійснюється в системі суспільних відносин, то етичність (етика) викладача є необхідною складовою частиною його особистості. Етичність викладача у нашому розумінні складається з дотримання загальних норм моральної поведінки та з особистісного його ставлення до своєї роботи, учнів та педагогічного колективу, тобто – моральності.

Педагогічна мораль формулює відповідні загальні норми моральної поведінки, відповідно до вимог щодо організації навчально-виховного процесу в умовах сучасної освіти. Ці вимоги декларовані основними положеннями Конституції України і законодавчими актами про освіту в Україні, згідно з якими викладач повинний:

- домагатися таких взаємовідносин у системі «викладач – учень» і «викладач – викладацький колектив», які ґрунтувалися б на принципах загальнолюдських моральних цінностей;
- нести моральну відповідальність за характер стосунків, що склалися в системі «викладач – учень» і «викладач – викладацький колектив», бути свідомим організатором цих стосунків;
- постійно здійснювати педагогічний самоконтроль за моральною стороною своєї поведінки;
- застосовувати тільки такі форми організації спілкування, які зміцнюють його моральний авторитет як людини і як професіонала.

У процесі практичної педагогічної діяльності вимоги до моральної поведінки викладача мають більш

конкретний характер. Вони і передбачають не тільки слідування загальноприйнятим моральним нормам, а й поступове формування свого особистісного ставлення до учнів і до колективу колег.

- ставлення викладача до учнів і до колективу повинно носити не тільки офіційний (діловий), але й товариський, приятельський характер;
- ставитися до учнів і до колег як до особистості, шанувати і підтримувати найбільш цінні їхні якості, всебічно сприяти їхньому розвитку;
- постійне вивчення учнів і членів колективу, їхнього внутрішнього психічного світу для можливості об'єктивного прийняття рішень у відношенні до кожного, передбачаючи всі педагогічні і соціальні наслідки;
- бути терплячим до неправильних вчинків, думок і переконань учнів, уміти переконувати і корегувати їхні судження й поведінку;
- ставитися доброзичливо і об'єктивно до вирішення питань навчання та контролю знань учнів;
- вважати себе відповідальним не тільки за свою поведінку, але й за правильне розуміння його учнями і членами колективу.

Специфіка викладацької діяльності у галузі мистецтва, і зокрема, музики має свої моральні особливості. Дуже часто, особливо у молодих музикантів, які від природи володіють незвичайними музичними здібностями і завдяки талановитості і виконавській майстерності досягли певних успіхів, виявляються якості амбіцій, нескромності та самозакоханості, почуття особистої переваги над іншими. Ці якості відносяться до негативних у музичному навчально-виховному процесі і можуть супроводжуватися непорозуміннями і образами у міжособистісних стосунках.

Незважаючи на особистісні здібності і творчі успіхи, викладач повинен бути чемним і завжди пам'ятати, що головна умова створення попереднього творчого стану міститься у крилатому лозунзі, на який спирався видатний російський театральний класик К.С.Станіславський: “Люби у собі мистецтво, а не себе у мистецтві”¹.

Педагогічну діяльність викладача іноді називають викладанням. Цей термін слід вважати умовним, оскільки викладач не тільки навчає, а й розвиває і виховує. В музичному навчально-виховному процесі педагогічна діяльність має свою специфічність, бо в основі її завжди лежить емоційно-художня сфера, яка вимагає від викладача надзвичайно творчого підходу. Можна стверджувати, що головне у музичному навчально-виховному процесі – навчити творчості. Але, як ми зазначали раніше, творчість – це поєднання таланту й натхнення. І цьому навчити неможливо. Але навчити творчо працювати – головний чинник успіху, який може забезпечити тільки справжній майстер.

Поняття педагогічної майстерності в теорії педагогіки виникло не так давно. Воно пов'язано з ім'ям відомого українського діяча освіти, академіка І.А.Зязюна, який теоретично і практично обґрунтував поняття педагогічної майстерності як складової частини професійної підготовки викладачів. Під його керівництвом розроблений курс педагогічної майстерності, який реалізується в інваріантному (обов'язковому) компоненті змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів у педагогічних навчальних закладах України.

Сутність педагогічної майстерності – в особистих властивостях викладача, які дозволяють йому шляхом професійної діяльності виявляти творчу ініціативу на ґрунті реалізації власної системи цінностей².

Іншими словами, педагогічна майстерність – це сукупність: а) професійної компетентності; б) педагогічних здібностей; в) педагогічної техніки.

Професійна компетентність викладача музичних дисциплін – це гармонійне поєднання його музичних знань, педагогічно спрямованої свідомості та психолого-педагогічного мислення.

Основу ціннісних орієнтацій особистості викладача музичних дисциплін складає фахова спрямованість, в основі якої лежить потреба в педагогічній діяльності. Вона в себе включає: інтерес і любов до педагогічної діяльності; психолого-педагогічну пильність і спостережливість; педагогічний такт; педагогічну уяву; організаторські здібності; вимогливість, наполегливість; врівноваженість; витримку; самооцінку; пізнавальні потреби й інтереси; прагнення до педагогічної самоосвіти.

Успіх викладацької діяльності багато в чому залежить від педагогічних здібностей викладача.

Вихідним і початковим компонентом здібностей є задатки. Задатки являють собою сукупність анатомо-фізіологічних характеристик, риси типу вищої нервової діяльності. Задатки визначають, але не гарантують наявність здібностей. Здібності не даються в готовому вигляді. Вони формуються в процесі розвитку і виховання особистості. Педагогічні здібності складають передумову успішної роботи викладача.

Педагогічна діяльність ставить певні вимоги до сили, врівноваженості і рухливості нервових процесів. Це обумовлено тим, що викладачеві необхідно витримувати дію сильних подразників і вміти концентрувати свою увагу; бути завжди активним, бадьорим, зберігати протягом усього робочого часу високий загальний і емоційний тонус; бути спроможним швидко відновлювати сили; бути стриманим у ситуаціях, що стимулюють

¹ Станіславський К.С. Работа актера над собой / Станіславський К.С. – М.: Искусство, 1951. – С.625.

² Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін. / За ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. – С.29.

інтенсивне збудження; виявляти терплячість, врівноваженість, зібраність; відрізнятись чіткістю викладу думки, рівністю в динаміці почуттів; мати високий темп виконання роботи, приступати до вирішення поставлених завдань «без розхитування», швидко переключатися з одного виду діяльності на інший; бути спроможним до експромту і проведення (у разі потреби) занять без попередньої підготовки; швидко звикати до нових умов.

Достатньо широко поширена думка, відповідно до якої успіхів у педагогічній роботі в першу чергу добиваються люди сильного, урівноваженого і рухливого типів нервової системи. Проте масові спостереження показують, що однакового рівня діяльності можуть досягати вчителі з різним ступенем виразності сили, врівноваженості і рухливості нервових процесів.

Таким чином, до педагогічних здібностей слід віднести: комунікативність, перцептивність³, динамізм особистості, емоційну стабільність, оптимістичне прогнозування, креативність⁴.

Педагогічні здібності та професійна компетентність викладача музичних дисциплін в практичній музично-педагогічній діяльності реалізується через його педагогічну техніку, яка складається із зовнішніх та внутрішніх компонентів:

Зовнішня педагогічна техніка – це особистісні засоби аудіовізуального та іншого відчуттєвого впливу викладача на аудиторію. До них належать: зовнішній вигляд викладача, його хода, постава, погляд, рухи, жести, міміка, пантоміміка, якості, пов'язані з мовленням – артикуляція, дикція, інтонація, орфоєпія, лексика та ін.

Внутрішня педагогічна техніка – це комплекс розумово-психологічних якостей, які визначають рівень та ефективність професійної компетентності викладача в його практичній музично-педагогічній діяльності. До нього належать:

Професійні якості, що передбачають знання предмета, методики його викладання, загальних психолого-педагогічних засад викладацької роботи. До них належать: Рівень загальної професійної музичної підготовки та володіння своєю спеціальністю, талановитість, знання засобів виразності та зображальності, методів та прийомів ефективною передачею навчального матеріалу, вміння використовувати різні засоби навчання й виховання з урахуванням психолого-педагогічних та вікових особливостей контингенту аудиторії.

Комунікативні та перцептивні якості – здатність особистості, що характеризується потребою організувати багатосторонній процес спілкування на рівні повного взаєморозуміння. До них належать: товариськість, проникливість, інтуїція, поважність, толерантність, рухливість логіки мислення та прийняття рішень, ін.

Особистісні якості – показники рівня сформованості моральної свідомості та навичок громадської поведінки. Особистісні якості викладача повинні відповідати суспільним моральним нормам і зорієнтовані на відтворення та поширення взаємовідносин, побудованих на загальнолюдських моральних цінностях. До таких якостей відносяться доброзичливість, справедливість, об'єктивність, вимогливість, принциповість, громадянськість, висока моральність та відповідальність.

Креативні (художньо-творчі) якості – здатність творчого підходу до організації навчально-виховного процесу. Це насамперед схильність до творчості, спроможність впровадження незвичайних ідей, вирішення проблем нестандартних ситуацій, застосування різних інтерпретацій, тлумачень образів, засобів виразності та зображальності.

Педагогічна майстерність удосконалюється протягом всієї професійної діяльності. Тому її умовно поділяють на чотири рівні:

Елементарний рівень передбачає наявність окремих якостей професійної діяльності – знання елементів виконання педагогічної дії, володіння предметом викладання.

Базовий рівень – володіння основами педагогічної майстерності: вміння налагодити стосунки з учнями і колегами на основі взаєморозуміння, добре володіння предметом та методикою його викладання.

Досконалий рівень характеризується чіткою спрямованістю дій викладача, їх високою якістю, діалогічною взаємодією, вмінням самостійно планувати й організувати свою діяльність на тривалий проміжок часу.

Творчий рівень визначається ініціативністю і творчим підходом до організації професійної діяльності, здатністю самостійного конструювання педагогічно доцільних прийомів викладання, індивідуальним стилем викладання⁵.

Слід зазначити, що для викладача музичних дисциплін найоптимальнішим є творчий рівень, що безперечно визначається характером і змістом його професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громов Е.С. Природа художественного творчества: Кн. для учителя / Громов Е.С. – М.: Просвещение, 1986. – С.71-96.

³ Перцепція (від лат. percipio – сприймання, пізнання) – чуттєве сприймання зовнішніх предметів.

⁴ Креативність (від лат. creatura – створення) – в педагогіці – творчий підхід до навчально-виховної діяльності.

⁵ Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін. / За ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. – С.37.

2. Михайличенко О.В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія: Навчальний посібник. / Вид. друге. Доп. та перероблене / Михайличенко О.В. – Суми: вид. „Козацький вал”, 2009. – 211 с.
 3. Мистецька освіта в Україні / Художественное образование на Украине: теорія та практика / О.П.Рудницька [та ін.]; заг. ред. О.В.Михайличенко, редактор Г.Ю.Ніколаї. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 255 с.
 4. Олексюк О.М. Музична педагогіка: Навч. посіб. для студ. ВНЗ культури і мистецтв / Олексюк О.М. – К. : КНУКіМ, 2006. – 187с.
 5. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін. / За ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. – С.31-38.
 6. Психология музыки и музыкальных способностей: Хрестоматия / Сост.-редактор А.Е.Тарас. – М.: АСТ; Мн: Харвест, 2005. – 720 с.
 7. Ростовський О.Я. Лекції з історії західноєвропейської музичної педагогіки: Навч. посібник / Ростовський О.Я. – Ніжин: Вид.-во НДПУ ім.М.Гоголя, 2003. – 193 с.
 8. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька. – Навч. посібник / Рудницька О.П. – К.: АПН України, 2002. – С.251-256.
 9. Станиславский К.С. Работа актера над собой (Разд.: Схема пройденного. Заключительные беседы) – М.: Искусство, 1951. – С.604-647.
-